

Van oude politiek, de dingen die voorbijgaan

In het Nederlandse politieke klimaat is de laatste jaren een duidelijke verandering gaande. Links en rechts zijn niet meer voldoende om de huidige Nederlandse politiek te begrijpen. Welke politieke indeling geeft de kiezer richting bij de komende verkiezingen?

De campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen van 9 juni was eigenlijk al begonnen voor het kabinet goed en wel gevallen was. Er lijkt echt iets te kiezen voor de burger, maar kijkend naar de partijen zijn deze keuzes niet eenvoudig samen te vatten. PvdA en CDA willen de verkiezingscampagne graag zien als een klassiek gevecht tussen links en rechts met thema's als hypotheekrenteaftrek, sociale zekerheid en lastenverlichting.

Voor veel burgers is dit echter niet de belangrijkste keuze, zij zien allang het verschil niet meer tussen deze gevestigde partijen. Zij zweven van de ene naar de andere partij. De partijen op zowel de linker- als de rechterflank spelen hier al langer op in door hun afwijzing van Europa en hun verzet tegen verhoging van de AOW-leeftijd. SP en PVV zijn op het eerste gezicht misschien de uitersten op de klassieke links-rechts as, bij nader inzien blijkt dat nogal mee te vallen. Beide partijen zien een gezamenlijke vijand in de globalisering en de individualisering van de maatschappij. De kiezers gaan mee in deze beweging en zweven moeiteloos van LPF in 2002 naar SP in 2006 en naar de PVV in de peilingen van 2010. Waar de AOW nog valt te plaatsen binnen de oude scheidslijn tussen links en rechts, gaat het bij de Europese eenwording om een duidelijk andere politieke scheidslijn.

Kenmerk van deze scheidslijn is de spanning tussen een individueel, kosmopolitisch wereldbeeld versus een collectief, nationalistisch wereldbeeld. Naast het vraagstuk rondom de Europese eenwording staat de vraag centraal in hoeverre de aantasting van de privésfeer van de burger toelaatbaar is als men handelt in het belang van het collectief. Voorbeelden hiervan zijn de steeds verder gaande maatregelen tegen terrorisme maar ook het opnemen van ogenschijnlijk irrelevante informatie als de kleur van het schaamhaar in het Elektronisch Kinderdossier.

Op deze punten staan SP en PVV dicht bij elkaar, waar we twee 'middenpartijen' als D66 en CU juist mijlenver van elkaar zien staan. Binnen deze scheidslijn kunnen we ook de multiculturele samenleving plaatsen. Het gaat hier om het recht het leven naar eigen inzicht in te delen versus het behoud van de gedeelde Nederlandse waarden en normen. Deze nadruk op de gedeelde eenheid en solidariteit geeft houvast in onzekere tijden van globalisering en verregaande liberalisering. Het onvermogen van de gevestigde partijen om zich op deze nieuwe tegenstelling te profileren gaf electorale ruimte aan deze 'protestpartijen' sinds Pim Fortuyn. Om deze ontwikkeling te begrijpen is het nodig om te onderkennen dat er naast een profilering op de traditionele links-rechts as een minstens zo belangrijk gevecht plaatsvindt over thema's op deze nieuwe scheidslijn.

Te verwachten valt dat de komende Tweede Kamerverkiezingen niet alleen in het teken zullen staan van de vraag hoe en waar 35 miljard te bezuinigen. De plaats van Nederland in de internationale gemeenschap, onze houding ten opzichte van Europa, onze omgang met 'immigratie, intergratie en islam' en de vraag hoe dat zich verhoudt tot de nationale veiligheid en culturele identiteit zullen zeker niet onbesproken blijven.

Ondergesneeuwd in de discussies voorafgaande aan de val van het kabinet Balkende IV zagen we een glimp van een andere politieke scheidslijn, te weten de spanning tussen economische groei en de bescherming van het milieu. In de discussies over de economische crisis sneeuwt de klimaatkwestie helemaal onder. Op gemeentelijk niveau is duurzaamheid voor veel partijen juist speerpunt in de campagne. In Utrecht en Haarlem bijvoorbeeld speelt bereikbaarheid van de stad een belangrijke rol. De plannen om die bereikbaarheid te verbeteren staan bijna per definitie op gespannen voet met milieubescherming en duurzaamheid.

De verschillende scheidslijnen in het politieke landschap maken het huidige politieke debat tot een complexe aangelegenheid. Zowel politici als kiezers moeten hun positie op de verschillende scheidslijnen bepalen en zich telkens weer de vraag stellen wat het zwaarste weegt. Van kiezers wordt in zo'n debat meer gevraagd dan het oppikken van loze kreten en oneliners. Uitspraken als 'de crisis moet stoppen', 'de criminaliteit moet worden aangepakt' of 'het gaat niet goed met de gezondheidszorg', lijken te getuigen van begrip voor de problemen van 'de gewone man' maar duiden op een ernstig gebrek aan inhoudelijke keuzes en een overschot aan holle retoriek. Dit soort algemeenheden laat op geen enkele manier zien welke keuzes een partij maakt, het zijn richtingsloze frases. Waar het om gaat is welke ideale samenleving men voor ogen heeft en hoe men dat ideaal dichterbij denkt te brengen. Vervolgens is het aan de kiezer om een keuze te maken welke weg we moeten inslaan.

Nel Ruigrok en Maurits Denekamp zijn werkzaam bij de Nederlandse Nieuwsmonitor

Wouter van Atteveldt is Universitair Docent communicatiewetenschap aan de Vrije Universiteit

